

ยุทธศาสตร์โคเนื้อภาคเหนือตอนบน พ.ศ.2560 - 2567

โดยสำนักงานปศุสัตว์เขต 5

1. หลักการและเหตุผล

การเลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพทางการเกษตรที่สำคัญอาชีพหนึ่ง ซึ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเกษตรกร ในอดีตที่ผ่านมาการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แรงงานทำการเกษตรเป็นหลัก เมื่อใช้งานหมดอายุจึงปลดจำหน่ายเป็นโคเนื้อ ปัจจุบันรูปแบบการเลี้ยงโคเนื้อได้เปลี่ยนมาเป็นการเลี้ยงเพื่อจำหน่ายเป็นโคเนื้อเพื่อผลิตเนื้อโค ทั้งนี้เพราะความต้องการบริโภคเนื้อสัตว์เพิ่มขึ้นทั้งจากความต้องการของประชากรในประเทศเอง และนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ตลอดจนความต้องการของตลาดต่างประเทศ ลักษณะการเลี้ยงจะเป็นการเลี้ยงครั้งละหลายๆ ตัว และมีรูปแบบเป็นฟาร์มมากขึ้น ในขณะเดียวกันรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ และเป็นโครงการหนึ่งในแผนปรับโครงสร้างระบบการผลิตการเกษตร โดยหวังจะให้ การเลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ

จังหวัดภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน จากสถิติปศุสัตว์ปี 2561 พื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีโคเนื้อจำนวน 490,525 ตัว เกษตรกร 50,367 ราย เฉลี่ยเลี้ยงรายละ 9.7 ตัว ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย (ดังตารางที่ 1) เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อยังประสบปัญหาหลายอย่าง ได้แก่ ขาดความรู้ในด้านการจัดการการเลี้ยงดูโคเนื้อ ขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ ทำให้โคได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ การปรับปรุงพันธุ์ยังไม่ทั่วถึง พบโรคระบาดสัตว์ในพื้นที่ เช่น โรคปากและเท้าเปื่อย โรคพยาธิ เป็นผลทำให้การผลิตโคเนื้อไม่เพียงพอต่อการบริโภค

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนโคเนื้อในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ปี 2561 (ตัว)

จังหวัด	โคพื้นเมือง/ ลูกผสมพื้นเมือง	โคพันธุ์/ ลูกผสมโคพันธุ์	โคขุน	รวมโคเนื้อ ทั้งหมด	จำนวน เกษตรกร	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน
เชียงใหม่	119,759	11,707	1,083	132,549	12,064	10.9
ลำพูน	25,227	5,232	189	30,648	2,154	14.2
ลำปาง	68,924	53,983	117	123,024	11,498	10.6
แม่ฮ่องสอน	58,981	570	167	59,718	5,967	10.0
พะเยา	11,398	26,285	507	38,190	3,975	9.6
เชียงราย	18,849	18,338	164	37,351	5,026	7.4
แพร่	9,377	5,033	135	23,708	2,101	11.2
น่าน	30,851	14,343	143	45,337	7,582	5.9
รวมทั้งสิ้น	343,366	144,654	2,505	490,525	50,367	9.7

2. ปัจจัยสิ่งแวดล้อม

ด้านการผลิตโคเนื้อ

1. จำนวนโคเนื้อ

สถิติจำนวนประชากรสัตว์ของจังหวัดในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ปี 2561 มีจำนวนโคเนื้อจำนวนโคเนื้อจำนวน 490,525 ตัว ในจำนวนนี้เป็นโคพันธุ์ลูกผสม จำนวน 144,654 ตัว จังหวัดที่เลี้ยงโคพันธุ์และโคพันธุ์ลูกผสมมากได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา เชียงราย ดังตารางที่ 1

2. ระบบการเลี้ยงโคเนื้อแบ่งเป็น 2 ระบบได้แก่

(1) ระบบการเลี้ยงเชิงธุรกิจ (โคขุน) เป็นการเลี้ยงตามหลักวิชาการ มีการลงทุนสูง จำเป็นต้องวางแผนการผลิตอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่สูง คำนวณค่ากับการลงทุน ตั้งแต่การสร้างโรงเรือน คอกคัดแปลงหญ้า โรงผสมอาหารสัตว์ รวมทั้งมีการจัดการด้านอาหารและสุขภาพสัตว์ จากสถิติกรมปศุสัตว์ ปี 2561 มีเกษตรกรเลี้ยงโคขุนในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน โคขุน 2,505 ตัว จังหวัดที่เลี้ยงโคขุนมาก ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา

(2) ระบบการเลี้ยงโคเนื้อเพื่อผลิตลูก เป็นระบบการเลี้ยงโคเนื้อแบบปลูกหญ้าเลี้ยงโค และเลี้ยงปล่อยตามทุ่งหญ้าธรรมชาติ เป็นระบบการเลี้ยงโคเนื้อแบบพื้นบ้านที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน เนื่องจากพื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้าในความครอบครองของเกษตรกรมีน้อย ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องนำโคออกไปหาหญ้าหรือที่มีพืชอาหารโค เช่น ริมถนน ทุ่งหญ้าสาธารณะ ตลอดจนพื้นที่ทางการเกษตรที่เก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรแล้ว ระบบการเลี้ยงโคเนื้อแบบปล่อยตามทุ่งหญ้าธรรมชาติ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการเลี้ยงประเภทนี้มาก โดยเฉพาะในพื้นที่สูง มักเลี้ยงปล่อยในบริเวณทุ่งหญ้าเชิงเขา

(3) จำนวนฟาร์มที่ผ่านการรับรองมาตรฐานฟาร์มโคเนื้อ ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีฟาร์มโคเนื้อทั้งหมด 828 ฟาร์ม ผ่านการรับรองมาตรฐานฟาร์มโคเนื้อ 34 ฟาร์ม คือ ที่จังหวัดพะเยา 15 ฟาร์ม เชียงราย 14 ฟาร์ม เชียงใหม่ 2 ฟาร์ม แพร่ 1 ฟาร์ม น่าน 1 ฟาร์ม ลำพูน 1 ฟาร์ม และลำปาง 1 ฟาร์ม ส่วนที่เหลือยังไม่ผ่านการรับรอง เนื่องจากเกษตรกรยังไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนฟาร์มในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

จังหวัด	เชียงใหม่	เชียงราย	ลำพูน	ลำปาง	พะเยา	แพร่	น่าน	แม่ฮ่องสอน	รวม
*จำนวนฟาร์มทั้งหมด	2	235	1	2	30	522	5	31	828
**จำนวนฟาร์มที่ผ่านมาตรฐาน	2	14	1	-	15	1	1	-	34
คิดเป็น %	100	5.95	100	-	26.9	0.18	20	-	4.18

ด้านการแปรรูป

ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีโรงฆ่าเฉพาะโค-กระบือ ทั้งหมด 34 แห่ง (ดังตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนโรงฆ่าสัตว์ที่มีใบอนุญาต ขจส.2

จังหวัด	ชนิดสัตว์							รวมทั้งหมด
	สุกร	โค-กระบือ	สุกร โค-กระบือ	ไก่	ไก่-เป็ด	โค-กระบือ-แพะ	โค-กระบือ-แพะ-แกะ	
เชียงใหม่	26	12	1	11	0	2	1	53
เชียงราย	21	2	1	4	0	0	1	29
ลำพูน	15	0	0	4	0	0	0	19
ลำปาง	15	8	8	3	0	0	0	34
พะเยา	1	0	9	0	0	0	0	10
แพร่	20	12	0	1	0	0	0	33
น่าน	7	0	4	5	1	0	0	17
แม่ฮ่องสอน	6	0	5	0	1	0	2	14
รวม	111	34	28	28	2	2	4	209

ด้านการตลาดโคเนื้อ

ตลาดโคเนื้อแบ่งได้เป็น 3 ตลาด ได้แก่ ตลาดโคมีชีวิต เช่น ตลาดนัดค้าสัตว์รวมทั้งสิ้น 7 แห่ง คือ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 แห่ง (กาดทุ่งฟ้าบด , กาดสันทรายแม่ย้อย) ลำพูน 1 แห่ง (กาดเวียงหนองล่อง) และลำปาง 1 แห่ง (กาดเกาะคา) พะเยา 1 แห่ง (กาดท่าวังทอง) เชียงราย 2 แห่ง (กาดแม่ลาว, กาดบ้านต้า) ตลาดเนื้อโค มีตลาดสด และ Meat Shop ส่วนผลิตภัณฑ์จากเนื้อโค มีตลาดผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่เป็นการแปรรูปเป็นลูกชิ้น เนื้อตากแห้ง และไส้กรอกชนิดต่าง ๆ

ด้านการบริโภคโคเนื้อ

จากข้อมูลของกรมปศุสัตว์พบว่าคนไทยมีการบริโภคเนื้อโค เฉลี่ยคนละ 2.28 กิโลกรัม/คน/ปี ซึ่งถือว่าปริมาณการบริโภคน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศตะวันตก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ประเทศไทย มีเนื้อชนิดอื่นๆ เช่น ปลา ไก่ สุกร ให้เลือกบริโภคได้และราคาไม่แพง หรืออาจเป็นเพราะความเชื่อเรื่องศาสนา

ปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาโคเนื้อ

(1) ด้านความรู้ของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นฐานด้านเกษตรกรรมมีการศึกษาน้อย ทำให้การจัดการเลี้ยงดู และการป้องกันโรคไม่ได้มาตรฐาน การรับเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นไปอย่างช้าๆ ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ

(2) ด้านการปรับปรุงพันธุ์ การผสมเทียมและการใช้พ่อพันธุ์ดีผสมพันธุ์ ยังไม่ทั่วถึง

(3) ด้านพืชอาหารสัตว์ ขาดความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการถนอมพืชอาหารสัตว์

(4) ปัญหาด้านป้องกันโรค มีโรคระบาดในพื้นที่

(5) เกษตรกรไม่ปรับปรุงให้เข้าสู่ระบบฟาร์มมาตรฐาน

(7) ปัญหาด้านเงินทุน เกษตรกรขาดแคลนแหล่งเงินทุนหมุนเวียน

การวิเคราะห์ SWOT Analyses โคเนื้อ

จังหวัดภาคเหนือตอนบน

จุดแข็ง

- 1.สายพันธุ์เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะภาคเหนือมีภูมิอากาศหนาวเย็น เหมาะสมกับการเลี้ยงโคสายพันธุ์ต่างประเทศ รวมทั้งพันธุ์โคพื้นเมืองมีความเหมาะสมกับพื้นที่
- 2.มีองค์กรให้การสนับสนุนการผลิตโคเนื้อ ได้แก่ หน่วยงานกรมปศุสัตว์ในพื้นที่ ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาพืชอาหารสัตว์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นต้น
3. มีระบบการเลี้ยงโคเนื้อที่สามารถพัฒนาให้ระบบที่ครบวงจรได้ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ คือมีการผลิตพันธุ์โคเนื้อที่เหมาะสมกับพื้นที่ มีตลาดนัดซื้อโคเนื้อจำนวนมาก มีโรงฆ่าสัตว์และโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์โคเนื้อในพื้นที่ มีช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งทางด้านการจำหน่ายภายในประเทศและเชื่อมโยงการจำหน่ายไปยังประเทศเพื่อนบ้านและประเทศจีน

จุดอ่อน

1. ขาดแคลนแหล่งปลูกพืชอาหารสัตว์ ประกอบกับเกษตรกรไม่มีการปลูกพืชอาหารสัตว์ เพื่อเลี้ยงโคเนื้อโดยตรง
2. ขาดการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง ทำให้ระบบการตลาดขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง
3. เกษตรกรหันไปประกอบอาชีพอื่น เนื่องจากมีผลตอบแทนที่สูงกว่า ทำให้เกษตรกรขาดผู้สืบทอดอาชีพการเลี้ยงโค
4. เกษตรกรยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการฟาร์มโคเนื้อ ส่วนใหญ่ยังเลี้ยงปล่อยทุ่ง ยังไม่ได้มาตรฐานฟาร์มโคเนื้อ
5. การพัฒนาโรงฆ่าสัตว์ โดยเฉพาะโคเนื้อ ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มาตรฐานที่กำหนด

โอกาส

1. พื้นที่ภาคเหนือตอนบนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทำให้มีความต้องการบริโภคเนื้อโคจำนวนมาก โดยเฉพาะเนื้อโคคุณภาพสูง
2. พื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน และสามารถเชื่อมต่อไปยังประเทศจีนได้ด้วย และการเปิดตลาดการค้าเสรี AEC ทำให้เอื้อต่อการขยายตลาดโคเนื้อ
3. นโยบายโคเนื้อสร้างชาติ (ล้านละร้อย) ทำให้มีเกษตรกรสนใจเลี้ยงโคเนื้อเพิ่มมากขึ้น

ภัยคุกคาม

1. การซื้อขายโคยังไม่มีมาตรฐาน มีพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคา
2. มีภัยธรรมชาติบ่อย ทั้งหนาวจัด ฝนตกหนัก ทำให้สัตว์เครียด ป่วยตายจำนวนมาก
3. มีโรคระบาดในพื้นที่ เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายสัตว์ผ่านเข้าออกพื้นที่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ การควบคุมโรคยังขาดประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์โคเนื้อ จังหวัดภาคเหนือตอนบน

วิสัยทัศน์

“เป็นแหล่งผลิตโคเนื้อให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด”

1. พันธกิจ

1. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อ
2. สร้างเครือข่ายกลุ่มการผลิตและเชื่อมโยงการตลาด
3. สร้างความมั่นคงในอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร
4. พัฒนาระบบการผลิตที่ได้มาตรฐานและถูกสุขอนามัย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อของเกษตรกร
2. เพื่อเก็บรักษาและเพิ่มจำนวนแม่โคเนื้อพันธุ์ดีไว้ผลิตลูกโคเนื้อพันธุ์ดี
3. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ
4. เพื่อให้ระบบการผลิตโคเนื้อได้มาตรฐานและมีความปลอดภัยเพิ่มมากขึ้น

3. เป้าหมาย

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ ปีละ 500 ราย
2. เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรเก็บรักษาแม่โคเนื้อพันธุ์ดีไว้ผลิตลูกโคเนื้อพันธุ์ดี ปีละ 2,500 ตัว
3. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อเพิ่มขึ้น ปีละ 2,500 ตัว
4. มีจำนวนฟาร์มปรับเปลี่ยนเข้าสู่มาตรฐานฟาร์มโคเนื้อเพิ่มขึ้น ปีละ 5 %

4. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ ที่สามารถประกอบอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อได้อย่างยั่งยืน
2. ปริมาณการนำเข้าเนื้อโคและโคเนื้อจากต่างประเทศที่ลดลง
3. ปริมาณการส่งออกเนื้อโคและโคเนื้อไปต่างประเทศหรือต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น
4. จำนวนฟาร์มมาตรฐานโคเนื้อและโรงฆ่าโคได้รับการรับรองมาตรฐาน